

'ואומר לו שמור ושמעת'. מה ענין לפסוק זה כאן? – נראה לפרש שהרי לא תיתכן שמירה לפני שמיעה, ומהו אומר שמר ושמעת את כל הדברים האלה? אלא 'שמיעה' היא לשון קבלה [וכמו לא שמעו אלי], והמדובר על דברים שאדם נודר ומקבל על עצמו – וצריך הוא להקדים את השמירה לדברי התורה, ל'שמיעה' – לפני שמקבל על עצמו את הנדר (עפ"י משך חכמה ראה יב, כח).

'מאי שמור ושמעת? אמר אביי: שמור – הבא תודה, ושמעת – הבא לחמה. רבא אמר: שמור – הבא תודה ולחמה, ושמעת – שלא תהא רגיל לעשות כן'. בספר שפת אמת פרש במה נחלקו; לאביי, הגם שמחויב להביא לחם, מכל מקום אינו בכלל הנדר שנדר ואינו עובר משום בל יחל דברו. ורבא סובר כיון שהדין מצריכו להביא לחם, הרי זה כאילו מפורש בנדרו והרי הוא בכל יחל. (ע' דרך נוספת בספר 'אור הישר').

'ולא יביא מחיטי מעשר שני אלא ממצעות מעשר שני'. הרמב"ם (בפירוש המשנה ובהלכות מעשה הקרבנות ספ"ז), וכן רש"י מכת"י פרשו שהמדובר כאן על הלחם, שאין להביאו מחיטי מעשר אלא ממצעות מעשר. ומחטים הלוקחות במצעות – מחלוקת, אבל הבהמה עצמה נראה שאפשר לקחתה מחיטי מעשר, וכן לקנות לחם בעד חטי מעשר [שהרי מקור דין זה נלמד משלמים, והלא גם שלמים יכול לקחתם באופן זה]. ודברי רש"י שכתב 'בהמה' אינם מובנים (עפ"י שפת אמת).
בספר מים קדושים (הובא בזבח תודה), וכן בחדושי הגר"ס כתבו שטעות הדפוס היא ברש"י, וצריך לומר 'לחם' כברש"י כת"י.

'תודה מהיכא קא ילפת לה, משלמים, ושלמים שם שם ממעשר'. בזבחים נ. דנו מצד דבר הלמד בגזרה שוה, כיצד חוזר ומלמד בהקש. ואולם לחמי תודה עצמם בכלל 'שלמים' הם, הלכך אין נחשבים 'למד מן הלמד' (עפ"י הראב"ד בפרוש לתו"כ, צו).

דף פב

'מה שלמים אין גופן מעשר אף תודה נמי אין גופה מעשר' – ואפילו לפי הדעה שאין דנין אפשר משאי אפשר, אין כאן לימוד דין חדש משלמים, אלא כיון שעיקר הדין שיכול להביא תודה ממעשר – משלמים למדנוהו, ובשלמים אין מציאות שיביא מגוף המעשר, שוב אין לנו לימוד על כך לתודה (חדושי הגר"ס).

ובגוף הדבר, הטעם שצריך לימוד על כך שאפשר ליקח שלמים ממצעות מעשר שני – שלא נאמר שממעט בכך מאכילת מעשר, שהרי מקריב האימורים למזבח, וגם הבשר אינו נאכל אלא לזמן מוגבל, וגם יכול לבוא לידי פיגול נותר וטמא. וכן בלחמי תודה (עפ"י חדושים ובאורים יב. ע"ש עוד בבאור הענין. וע"ע במה שפלפל בבית הלוי ח"א סוס"י כה).

'הלוקח... ובהמה לבשר תאווה – לא יצא העור לחולין'. על מקור ההלכה שאין לקנות בהמה לאכילת הדיוט ממצעות מעשר – ע' בתוס' שנלמד הדבר מדרשה המובאת בספרי.
ואולם הרמב"ם (בפירוש המשנה מעש"ש א, ד) כתב בשם הירושלמי שתקנת חכמים היא, אבל מדין התורה

יכול לקנות בהמה לבשר תאווה. [והדרשה בספרי באה ללמד שיכול להביא שלמים ולא עולות, אך לא שמענו חיוב הבאת שלמים. תדע, שאם כן מדוע אין לשמוע מאותה דרשה שאסור לקנות חיה] (מובא בשפת אמת).

מה לפסח מצרים שכן אין טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח, תאמר בפסח דורות שטעון מתן דמים... פירוש, כיון שפסח מצרים אין בו מתן דמים למזבח, דין הוא שלא יבוא אלא מן החולין, אבל לדורות שנותנים מדמו ומאימוריו על המזבח, שמא אפשר להביאו גם מן המעשר שקדושתו יתרה (עפ"י רש"י ו'הדושי הרשב"א. וע' בשפ"א).

(ע"ב) אין משיבין על ההקש. פרש"י משום שאין אדם דן גזרה-שוה [והקש] מעצמו אלא אם כן קבלה מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני, הלכך גם כשיש מקום בסברא להשיב – אין משיבים. וכן כתב רש"י בסוכה (לא). שאין אדם דן מעצמו אלא קל וחומר. ואילו התוס' שם חולקים וסוברים שאדם דן מעצמו בשאר מדות מלבד גזרה שוה.

ויש אומרים שדברי רש"י בסוכה אינם אלא לר' יהודה (ע' בספרי האחרונים המצוינים בסמוך). וע' אריכות גדולה בכל הענין, בחדושי 'הר צבי' כאן.

ע"ע: רש"י גטין מא: וראש השנה ד. רמב"ן בספר המצוות, שורש שני; ספר הכריתות ב; מאירי שבועות ג: הליכות עולם ד; לימודי ה', טז; משנה למלך קרבן פסח ב, יג; רש"י ב"ק ב. והולין כ: ובהגהות מלא הרועים שם; תפארת ישראל ספ"ד דערכין; יד דוד; אגרות משה או"ח ח"א טז, ד.

וזו לשון החזו"א (באגרותיו, ח"ג נח): 'כונת רש"י בסוכה לא א' דקל-וחומר הוא דבר מכריח וקושיא, ואין צריך הבחנת החכם אם ראוי ללמוד ק"ו זה, אבל כל י"ג מדות אינן נאמרין מעצמן בהחלט אלא בשיקול הדעת אם כונת התורה כאן להקיש זה לזה, ואם נלמד זה מזה, ואם כונת התורה כאן לכלל ופרט. וכונת רש"י לק"ו ואביה ירק וגו' וכיו"ב. וחלילה שאין אדם רשאי ללמוד במה הצד ובכלל ופרט ודבר שהיה בכלל, וזה נסתר מכל הש"ס'.

ועולה גופה מנלן... ויקח את המאכלת... ע' ברש"י ובתורא"ש סוטה יב:.. וע"ע במובא ביוסף דעת זבחים צז:

דף פג

מה אשם עצמותיו מותרין, אף כל עצמותיו מותרין. רבי עקיבא לשיטתו הולך שאין דנין אפשר משאי אפשר, הלכך אינו דורש מה אשם אין שפיר ושליא קדוש בו אף כל הזבחים, אלא דורש דבר אחר מההקש לאשם. וכאותו הטעם שצריך הוא ללמוד מחטאת שדבר שבחובה אינו בא מן המעשר, כי א"א לו לדרוש זאת מפסח, כמבואר בגמרא (פשוט).

ואולם לעצם הדין מודה רע"ק שאין שפיר ושליא קדוש [עכ"פ לענין זה שאין מקריבים את החלב ושתי הכליות של השליל. עתוס], אלא שנלמד הדבר ממקום אחר. וכן אנו נוקטים להלכה, כדעת האומר אין דנין אפשר משאי אפשר, ומכל מקום פסק הרמב"ם (מע"ה ק א) ששפיר ושליא אינם קדושים (ק"ן אורה זבחים צח).

את ההקש לעולה ולמילואים דרש רבי עקיבא כמו רבי אליעזר (רש"י כת"י). וצריך לפרש שהלימוד

דף פב

קמ"ג. א. המתפס מעות מעשר שני לשלמים (– שיחידן והקדישן לקנות בהן שלמים) – האם התפסתו חלה?
ב. הלוקח חיה או בהמה ממעות מעש"ש – מה דין הבשר והעור?

א. אמרו בגמרא שלדברי רבי יהודה שמעשר שני ממון הדיוט הוא – יכול אדם להתפס מעות מעשר לשלמים, ואם בא לפדותן – מוסיף עליהם שני חומשים, אחד משום פדיון ההקדש שחל עליהן ואחד משום מעשר שני. ולדברי רבי מאיר שממון גבוה הוא – נחלקו החכמים; לדברי רבי אמי ורבי אלעזר (ומשמע לכאורה שכן דעת רב, אם לא שנחלק בין מעות ובין דבר אחר שאינו מיועד מצד עצמו ליקח בו דברים אחרים) – התפסתו אינה תופסת, שאין חזקה קדושת שלמים לחול על קדושת מעשר שני. ולדברי רבי יוחנן – תופסת, כיון שהמעשר קרב שלמים.

א. יש אומרים [שלא כמשמעות פרש"י] שגם לדעה ראשונה שאין קדושת שלמים חלה, צריך לקנות שלמים ממעות אלו (ע' יד דוד).

ב. בכלל דין זה, הלוקח ממעות מעשר לשלמים, דבר שאינו ראוי לקרבן. כן משמע בגמרא שהלוקח חיה לצורך זבח שלמים – דין אחד לו עם המתפס מעות לשלמים.

ג. לקח במעות מעשר שני בהמה לשלמים, פקעה ממנה קדושת המעשר, ואם בא לפדותה [כשהוממה] מוסיף חומש אחד בשביל ההקדש (עפ"י ירושלמי מעשר שני ג, ב; ערמב"ם ונו"כ מעש"ש ז, יח).

ד. להלכה, פסק הרמב"ם (מעש"ש ז, יט) שלא חלה התפסתו על המעות. ואין כן דעת המאירי (שקלים ב, ב).

ב. הלוקח בהמה ממעות מעשר לצורך זבח שלמים – הבהמה קדושה בקדושת שלמים ובקדושת מעשר, ונאכלת בתורת שלמים ומעשר. וכן הלוקח חיה (טהורה) לאכילת הדיוט – חלה קדושת מעשר–שני על הבשר ונאכל בתורת מעשר בירושלים. בשניהם (עפ"י רש"י ותוס') יוצא העור לחולין, ועושה בו ככל חפצו. ואולם אם שינה ולקח בהמה ל'בשר תאוה', כיון שלא עשה כדינו הראוי לו, לא יצא העור לחולין. וכן אם לקח חיה לזבחי שלמים – לא נתפסה קדושת שלמים על החיה, והרי החיה כולה, בשרה ועורה, דינם כמעשר שני, ויימכר העור ויקח בדמיו בשר ויאכלנו בתורת מעשר. ולמאן דאמר המתפס מעות לשלמים קנה, משמע שחייב ליקח שלמים בדמיה.

קמ"ד. א. אלו דברים אינם באים אלא מן החולין, ולא מן המעשר? ומניין? דברים העולים כליל על המזבח, האם באים מן המעשר?

ב. האם דנין אפשר משאי אפשר?

א. כל דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין. בכלל זה כל קרבנות החובה והקרבנות שנדר להביאם ('הרי עלי'). במשנתנו נדרש הדבר מהקש הקרבנות לפסח (וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר), ופסח דורות מפסח מצרים, שלא היה שם מעשר אלא חולין. וכן דרש רבי אליעזר בברייתא, ואילו רבי עקיבא למד מהקש הקרבנות לחטאת (זאת התורה...) שנאמר בה והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו – משלו ולא משל מעשר.

הנסכים, בכל מקום לא יביא אלא מן החולין ולא מן המעשר (ואפילו ב'הרי זו' – כי כל דבר שכולו קרב למזבח אין להביאו ממעשר, כמו שדרשו בספרי מושמחת – אכילה שיש בה שמחה (עפ"י רש"י ותוס'). וי"מ לפי שהנסכים לא הוקשו לשלמים כשם שהוקשו לחמי תודה).

א. מנחת נדבה, משמע בתוס' (ד"ה להקיש) שאפשר להביא מן המעשר. אלא שבתוס' בזבחים (נ. ד"ה אם) נקטו שאי אפשר. כן העיר בשפת אמת. ונ' לכאורה שכוונת התוס' בזבחים כשאמר 'הרי עלי', וגם זה בכלל 'מנחת נדבה'. ואולם בחדושים ובאורים (י,ה; יב) הביא מן התוספתא (מנחות ספ"ח; מעילה פ"א) שאין מביאים מנחות ממעשר. (וע' בקרן-אורה ומנחת חינוך (רצט, כא) שהקשו על המשך דברי התוספתא).

ב. יש מי שצדד שדין זה, דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין – למצוה, אבל בדיעבד הקרבן כשר (ע' קובץ שעורים ביצה יט-כ בהסבר דברי התוס').

ב. לרבי אליעזר (ורבי יהושע. ע' יבמות מו.), דנין אפשר משאי אפשר, ואפילו בלא הקש. ולרבי עקיבא (ורבי יוסי. ע"ש) אין דנים אפשר משאי אפשר. ומשמע בסוגיא שאם יש הקש, מודה רבי עקיבא שאין משיבים עליו. [ובמקום אחר נחלקו אמוראים בשאלה זו, האם רבי עקיבא מודה בהקש שדנים אפשר משאי אפשר, אם לאו. ע' נדה לו: ובירושלמי (תרומות ב,א) נקטו בפשטות שלמדים אפשר משא"א בהקש].

א. אם יש צורך בהקש ללימוד אחר, אין דנים אפשר משאי אפשר לרבי עקיבא, ורק כשאינו מלמד דבר אחר דנים [למאן דאמר] (כן הוכיחו התוס' כאן ובבכורות ובנדה מסוגיות הגמרא).

ב. התוס' (כאן וביבמות מו) נקטו מסברא שגורה-שוה שוה להקש לענין זה, ותמהו משום כך מהסוגיא במכות (ה). ויש מהראשונים שנקטו שתלוי הדבר במחלוקת האמוראים שם, ולדברי רבא אין דנים (רמב"ן וריטב"א במכות ה. וע' תמורה יח: שנקטו בג"ש אין דנים אפשר משא"א).

ג. להלכה נוקטים כדעת רע"ק שאין דנים אפשר משאי אפשר [בבבין אב] (ע"ע בחדושי הר"ן סנהדרין פח: קרן אורה זבחים צח. וצ"ע מיבמות סא: שבארזו דברי בית שמאי שאין למדים מצות פריה ורביה מברייתו של עולם לפי שאין דנין אפשר משאי אפשר, ומשמע שלבית הלל דנין והלא הלכה כמותם).

דפים פב – פג

קמה. אלו הלכות נלמדו מהקש הקרבנות אהדדי?

ההלכות הנלמדות מהקש הקרבנות להדדי; ואת התורה לעלה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים; –

כל הזבחים טעונים כלי (יש אומרים: כלי שרת דוקא) לשחיטה, כעולה שנאמר בה ויקח את המאכלת. וכן כלי לקבלת הדם (מעולה או משלמים. ערש"י ד"ה נמי).

כל קדשי קדשים, ובכללם זבחי שלמי ציבור, אינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, כמנחה. (ויש שדרשו זאת ממקומות אחרים).

כל הקדשים מקדשים (= אוסרים, נותנים חומר דיניהם) את המאכל הבלוע מהם, כחטאת שנאמר בה כל אשר יגע בבשרה יקדש. ולרבי עקיבא למדים זאת ממנחה.

שפיר ושליא של הקדשים אינו קדוש – כאשם שאין בו שפיר ושליא [כדעת האומר דנין אפשר משאי אפשר. וכמאן דאמר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים ולא במעי אמן].

ולמאן דאמר במעי אמן הם קדושים, חלה עליהם קדושה אלא שאין בהן תורת הקרבה בחלב ובכליות של השליל (עפ"י תוס').

רבי עקיבא (הסובר אין דנין אפשר משאי אפשר) דרש מהקש לאשם (ערש"י ותוס') שעצמות הקרבנות מותרות להדיוט לכל שימוש.